

Parlamendi õigusloome – Eesti riigi vaba arengu eeldus

Hulda Sauks (RiTo 11), Riigikogu Kantselei juriidilise osakonna konsultant

Parlament on teinud ära titaanliku töö, võttes kümne–kaheteistkümne aastaga vastu kõik taasiseseisvunud Eesti riigi funktsioneerimiseks ja uute ühiskonnasuhete toimimiseks vajalikud seadused.

Parlamentlikul õigusloomel oli küllaltki määrav osa juba Eesti vägivaldatu taasvabanemise õnnestumises. Eesti rahva vabadus- ja iseseisvustahet oli end korduvalt näidanud kogu Nõukogude okupatsiooni vältel 1940. aastast alates, ent tavaliselt üksikisikute aktsioonidena, mille kõik avaldused alati maha suruti. Sellest hoolimata eestlaste vabadustahet püsis ning hakkas eriti selgelt taas välja paistma pärast nõukogude korra demokraatiseerumist Gorbatšovi valitsemisajal, sest alles siis oli võimalik koheseid sanktsioone kartmata sõnavabadust tegelikult teostada.

1988. aasta kevadel toimunud Eesti loomeliitude pleenumist alates hakkas rahva iseseisvumispüüdu üha selgemalt avaldama ka toonane parlament – Eesti NSV XI Ülemnõukogu. Kuigi see oli valitud nõukogudeaegse üheparteisüsteemi ebademokraatlike reeglite järgi eelkõige NLKP liikmete seast, oli selle organi koosseisus ligikaudu 66% eestlasi, kes mõistsid rahva iseseisvumissoovi. Peale põlisrahva esindajate kuulusid toonasesse ülemnõukogusse ka pärast Teist maailmasõda Venemaalt, Ukrainast jm Eestisse tulnud paljud migrantide ning maad okupeerinud Nõukogude armee esindajad, kelle osakaal saadikuist oli kokku veidi üle kolmandiku (Toomla 1999, 113–119). Oma koosseisust tingitud sisevastuoludest hoolimata suutis see parlament 1988. aasta novembris vastu võtta Eesti suveräänsusdeklaratsiooni, 1989. aasta jaanuaris keeleseaduse eesti keele kaitseks ning sama aasta mais nii seaduse ja otsuse Eesti isemajandamise (IME) alustest kui ka seaduse kodanike ühendustest, millest viimane võimaldas hilisema mitmeparteisüsteemi tekke. 1989. aasta novembris võttis Eesti NSV XI Ülemnõukogu vastu otsuse ajaloolis-õiguslikust hinnangust Eestis 1940. aastal toimunu kohta ja 1990. aasta veebruaris otsuse “Ettevalmistustest Eesti riiklikuks iseseisvumiseks”. Need aktid olid Eesti taasiseseisvumise juriidilised eeldused.¹

Esiletõstmist vääriavad otsustused

Eesti riikluse taastekkeks olulisi akte võttis ridamisi vastu ka Eesti NSV (hiljem Eesti Vabariigi) XII Ülemnõukogu. Neist võiks eriti esile tõsta näiteks 1990. aasta seadust Eesti valitsemise ajutise korra alustest, sama aasta juunikuu avaldust seoses 50 aasta möödumisega Eesti Vabariigi okupeerimisest NSV Liidu poolt ning augustis tehtud otsust Eesti Vabariigi ja NSV Liidu suhetest. Eesti eraldumisele NSV Liidust aitas kaasa ka 1990. aasta oktoobris kehtestatud Eesti Vabariigi majanduspiiri seadus ning 1991. aasta märtsi otsus “1991. a 3. märtsil Eesti Vabariigi iseseisvuse taastamise küsimuses toimunud referendum tulemuse arvestamisest Eesti Vabariigi riigivõimuorganite tegevuses”.

Turumajandusele ülemineku tagamiseks olid väga tähtsad 1991. aasta märtsis kehtestatud seadus Eesti Vabariigi rahareformi komitee moodustamise kohta, mille järel oli võimalik

alustada üleminekut Eesti oma rahale, ning sama aasta juunis vastu võetud omandireformi aluste seadus. Et 1940. aastail Eestis eri omanikele kuulunud vara nõukogudeaegse natsionaliseerimise oli ülemnõukogu juba 1990. aasta detsembris õigustühiseks tunnistanud, sätestati 1991. aasta juunis kehtestatud omandireformi aluste seadusega natsionaliseeritud varade tagastamise võimalus õigusjärgsetele omanikele ning nõukogudeaegse riigivara erastamise ja munitsipaliseerimise alused. See seadus oli küll murranguline ja põhiliselt positiivne, sest soodustas Eestis omandivormide paljususe taasteket, kuid selle kohaldamine tekitas samal ajal sotsiaalseid pingeid. Näiteks sattusid endistele omanikele tagastatavate majade elanikud nn sundüürnike seisundisse, mis kutsus neis esile osalt tänaseni püsiva suure rahulolematuse, sest sageli ei saavutanud nad näiteks tekkinud üürisuhete tingimuste osas omanikuga kokkulepet.

Riigiõiguslikult on XII Ülemnõukogu aktidest olulisim 1991. aasta 20. augusti otsus "Eesti riiklikust iseseisvusest", sest just seda loetakse Eesti taasvabanemise tähtsaimaks alusdokumendiks, mille vastuvõtmisele järgnes Eesti kui uuesti iseseisvunud riigi rahvusvaheline tunnustamine. Muidugi olid ajaloolise kaaluga ka ülemnõukogu sama koosseisu 1991. aasta septembri otsused Põhiseadusliku Assamblee valimistest, ülesannetest ja töökorraldusest, sest assamblee valmistas ette praegusaegse Eesti põhiseaduse teksti, mis kehtestati 1992. aasta juunis toimunud rahvahääletusel. Põhiseaduse vastuvõtmisele järgnesid omakorda rohkem kui 50-aastase vaheaja järel taas täiesti vabad Eesti parlamendi – VII Riigikogu – valimised, milles osalesid ainult Eesti kodanikud, mitte riigis Nõukogude okupatsiooni ajast alates elanud immigrandid.

Riigikogu seitsmendal ja järgmistel koosseisudel seisis ees titaanlik töö – luua kõik taasiseseisvunud riigi funktsioneerimiseks ja uute ühiskonnasuhete toimimiseks vajalikud seadused, et tagada Eesti muutumine endisest NSV Liidu okupeeritud ääremaast nüüdisaegseks Euroopa riigiks, Euroopa Liidu tulevaseks liikmeks. Mainitud ülesande suutsid täita VII, VIII ja IX Riigikogu, kes kehtestasid kokku rohkem kui 2100 akti, millest ligi 500 olid tervikuna uued seadused ja üle 300 välislepinguid puudutavad seadused ning ülejäänud varasemate seaduste muutmise seadused, Riigikogu otsused ja avaldused või muud poliitilised aktid (Riigikogu VII, VIII ja IX koosseis... 2004, 172–182). Kajastamaks nende Riigikogu koosseisude tehtud töö mitmetahulisusest tingitud keerukust ning näitamaks selle tõusude ja mõõnadega arengut, vaatlen artiklis selle perioodi õigusloome olemust eri valdkondade kaupa, refereerides lühidalt ka mõningate seaduste sisu ja selle dünaamikat hiljem toimunud seaduste uuenduste kaudu.

Riikluse kindlustamine

Äsja taastatud riikluse tugevdamiseks tuli Riigikogul kõigepealt reguleerida mitmete põhi-seaduslike institutsioonide ja neid teenindavate ametnike tegevust, erakondade jm mittetulundusühistute seisundit, kodakondsust ja välismaalaste staatust, riigipiiri ja riigi haldusjaotust ning Eesti Vabariigi sümbolikat. Selle valdkonna seaduseelnõude menetlemisel oli Riigikogu juhtivkomisjoniks riigiõiguskomisjon, mis hiljem nimetati põhiseaduskomisjoniks. Nimetatud valdkonnast käsitlen siin eelkõige mõningate olulisemate seaduste sündi ja muutumist.

1. 1992. aastal kehtestatud **Vabariigi Valitsuse seadus** sätestas põhiseadusest lähtuvalt valitsuse moodustamise ja töö korraldamise alused ning loetles täidesaatva võimu kandjatena 11 ministeeriumi: justiitsministeerium, kaitseministeerium, keskkonnaministeerium, kultuuri- ja haridusministeerium, majandusministeerium, põllu- majandusministeerium, rahandusministeerium, siseministeerium, sotsiaalministeerium, teede- ja sideministeerium ning välisministeerium. Valitsusse võis samal ajal kuuluda kuni 15 liiget, mis tähendas, et peaministri ettepanekul võis Vabariigi President nimetada ka ministreid, kes ministeeriumi ei juhi, või nimetada mõne ministri juhtima mitut ministeeriumi korraga. Sama seadus sätestas ka Riigikantselei kui Vabariigi Valitsuse ja peaministri asjaajamist toimetava riigiasutuse staatuse ning kehtestas valitsuse koosseisu muutmise ja tagasiastumise korra.

Eesti tippjuristid – toonane Riigikohtu esimees Rait Maruste ja õiguskantsler Eerik-Juhan Truuväli – kritiseerisid kohati nimetatud Vabariigi Valitsuse seadust, sest see polnud eriti regulatiivne, vaid oli rohkem nn raamseadus, mis vajab oma rakendamiseks paljude haldusaktide kehtestamist. Näiteks toimisid ministeeriumid eelkõige mitte lakoonilise seaduse, vaid oma põhimääruste alusel, mille valitsus oli osalt vastava seaduse lünkade täitmiseks kehtestanud. Kõnealune valitsuse seadus ei reguleerinud ka ministeeriumide haldusalas olevate ametite tegevust, nende põhidokumendid olid ministrite endi kinnitatud. Seetõttu soovitasid nimetatud juristid Vabariigi Valitsuse tegevuse aluseks olevat 1992. aasta seadust täpsustada, sätestades näiteks sõjaeelses Eesti Vabariigis kehtinud valitsemise korraldamise seaduse sarnaselt otse Vabariigi Valitsuse seaduses endas ministeeriumide ja nende allasutuste üldülesanded ning asjaajamise korra ja vastutuse (Maruste, Truuväli 1995, 7, 309–310).

VIII Riigikogu arvestaski mainitud juristide soovitusi ja võttis 1995. aasta lõpus vastu Vabariigi Valitsuse seaduse uue tervikteksti. See avas sügavuti valitsuse töökorralduse, reguleerides muu hulgas valitsuse õigusaktide vormistamist ja andes kõigi ministeeriumide võimkonna määratluse ning ministri ja ministeeriumi kantseri pädevuse (mida varasem Vabariigi Valitsuse seadus ei olnud käsitletud). Sätestati ametite, inspeksioonide, Riigikantselei, maavalitsuse ja valitsusasutuste hallatavate riigiasutuste staatus ning riigisekretäri ja maavanema põhiülesanded. Lisaks varasemale valitsuse tegevust reguleerinud seadusele tunnistati ühtlasi kehtetuks Riigikogu eelmise koosseisu vastuvõetud maakonna valitsemiskorra seadus, sest selle sätted olid ajakohastatuna samuti uude Vabariigi Valitsuse seadusesse üle toodud. Täiesti uudsena sätestati valitsuse ja valitsusasutuste kohustus teostada teenistuslikku järelevalvet neile alluvate valitsusasutuste ning hallatavate riigiasutuste tegevuse seaduslikkuse ja otstarbekuse tagamiseks. Nii anti otse uue seadusega valitsusasutuste võimkonna piirid. Selle seaduse kohaldamiseks hiljem kehtestatud haldusaktid, mis täitevvõimu toimimist detailsemalt sätestasid, ei täitnud enam seaduse lünki, vaid ainult konkretiseerisid valitsusasutuste tegevust, olles seega täielikus kooskõlas põhiseaduse nõudega, et määrusi antakse ainult seaduse alusel ja täitmiseks.

2. 1993. aastal kehtestati **välismaalaste seadus**, mis reguleeris välismaalaste Eestisse saabumise, Eestis viibimise, elamise ja töötamise aluseid. Välismaalaseks loeti isikud, kes ei ole Eesti kodanikud. Seadus kehtestas välismaalase Eestis elamise ja töötamise nõuetena

viisa või elamis- ning tööloa olemasolu. Seadus sätestas viisade ning elamis- ja töölubade saamise alused, samuti võimaluse riigis ebaseaduslikult viibivate isikute väljasaatmiseks. Eesti põliselanike huvides kehtestas seadus Eestisse sisse rännata võivate välismaalaste aastase piirarvu, mis ei tohtinud tookordse teksti järgi ületada aastas 0,1% (alates 1997. aasta sügisest 0,05%) Eesti alalisest elanikkonnast. Sisserände konkreetse piirarvu pidi igal aastal kehtestama valitsus, võttes arvesse kohalike omavalitsuste ettepanekuid. Seadus sätestas ka, et igal eestlasel on õigus asuda Eestisse väljaspool sisserände piirarvu.

Nimetatud seadus oli Eesti riikluse tugevdamise, põlisrahva kaitse ja illegaalse immigratsiooni tõkestamise seisukohalt väga tähtis. Ometi ei kuulutanud Vabariigi President seaduse teksti välja selle esialgselt kehtestatud kujul, sest presidenti konsulteerinud mitme välisriigi rahvusvahelise õiguse professorid rõhutasid, et seaduse algse teksti mõned sätted ei olnud täielikus kooskõlas inimõigustealaste rahvusvaheliste õigusaktidega. VII Riigikogu täpsustas presidendi vaidlustatud sätteid ja võttis seaduse muudetud kujul vastu ning see kehtib siiani, ehkki seda on korduvalt muudetud ja täiendatud.

Sama temaatikat arendas edasi VIII Riigikogu 1998. aastal kehtestatud **väljasõidukohustuse ja sissesõidukeelu seadus**, mis sätestas välismaalasele Eestist väljasõidukohustuse ning Eestisse sissesõidukeelu kohaldamise alused ja korra. Väljasõidukohustus võib tuleneda vahetult seadusest või seaduse alusel antud haldusaktist või kohtuotsusest. Vahetult seadusest tulenevalt on väljasõiduks kohustatud välismaalane, kelle Eestis viibimise seaduslik alus (elamisluba, viisa vm selles seaduses märgitud alus) lõpeb, kui seda ei pikendata ning välismaalasel ei ole muud viibimisalust.

Viibimisalusetal Eestis viibivale välismaalasele tehakse haldusaktiga ettekirjutus Eestist lahkumiseks. Välismaalane saadetakse halduskohtuniku otsuse alusel Eestist välja, kui talle tehtud ettekirjutus lahkumiseks on mõjuva põhjusega täitmata või ei alluta seaduses sätestatud järelevõetavatele meetmetele, samuti kui tal üldse puudub Eestis viibimise seaduslik alus või see tühistatakse. Seadus kehtestas ka võimaluse kohaldada välismaalase suhtes Eestisse sissesõidukeeldu (näiteks kui on põhjendatult alust arvata, et välismaalase Eestis viibimine võib ohustada julgeolekut, avalikku korda, kõlblust või teiste isikute tervist või kui ta on näiteks seotud kuritegeliku ühendusega vms juhul).

3. 1994. aastal kehtestati **erakonnaseadus**. See määratles erakonna kui Eesti kodanike vabatahtliku poliitilise ühenduse, mille eesmärk on oma liikmete ja toetajaskonna poliitiliste huvide väljendamine ning riigivõimu ja kohaliku omavalitsuse teostamine. Seadus sätestas, et erakonna eesmärkide saavutamise vahendid on: erakonna kandidaatide esitamine ning valimiskampaania läbiviimine Riigikogu ja kohaliku omavalitsuse volikogude valimistel, erakonna osalemine Riigikogusse valitud erakonnaliikmete kaudu Riigikogu tegevuses ning kohaliku omavalitsuse volikogusse valitud erakonnaliikmete kaudu volikogu tegevuses, aga ka valitud erakonnaliikmete kaudu osalemine vastavalt Vabariigi Presidendi valimisel, Vabariigi Valitsuse või kohaliku omavalitsuse täitevorgani moodustamisel ning rahvusvahelises koostöös välisriikide erakondadega.

Seadus kehtestas ühtlasi e rakonnale teatud piirangud, keelates tegevuse, mis on suunatud Eesti põhiseadusliku korra vastu või on muul viisil vastuolus kriminaalseadusega. Seadus

sätetas üldnõuded erakonna liikmetele (sealhulgas määrates kindlaks, millistel ametikohtadel töötavad isikud – näiteks kohtunikud, politseiametnikud jt – ei või erakonda kuuluda). Seadus kehtestas erakonna asutamise ja finantseerimise korra, erakonna tegevuse seaduslikkuse tagamise ning ka tema reorganiseerimise ja lõpetamise alused.

4. Õiguskantsleri tegevust sätestav seadus, mille oli algselt juba 1993. aastal kehtestanud VII Riigikogu ja mille oluliselt täpsustatud redaktsiooni võttis 1999. aastal vastu VIII Riigikogu.

Varasem õiguskantsleri seadus piirdus eelkõige regulatsiooniga, kuidas peab õiguskantsler teostama järelevalvet õigustloovate aktide põhiseadusele ja seadustele vastavuse üle. Uus seadus reguleeris eelnevale lisaks põhjalikult õiguskantsleri kohustusi kontrolli alal riigiasutuste tegevuse, sealhulgas isikute põhiseaduslike õiguste ja vabaduste tagamise üle. Seega pani uus seadus õiguskantslerile ka ombudsmani funktsiooni, mis võimaldas igaühel esitada õiguskantslerile oma põhiseaduslike õiguste ja vabaduste rikkumise korral avalduse riigiasutuste, kohalike omavalitsuste ja nende ametiisikute tegevuse kontrollimiseks. Uus seadus kohustas õiguskantslerit teavitama avaldajat tema avalduse kontrollimise käigus avastatud puudustest ja nende kõrvaldamiseks esitatud ettepanekutest ning puuduste kõrvaldamise tulemustest. Järelikult andis uus seadus igaühele reaalse garantii, et riigivõimu omavoli esinemisel saab õiguskantslerilt nõu ja abi sellise omavoli lõpetamiseks ja rikutud õiguste taastamiseks.

5. Avalikku teenistust reguleerivad seadused. Nendest oli põhiline VII Riigikogu poolt 1995. aastal vastu võetud avaliku teenistuse seadus, mis sätestas riigi ja kohaliku omavalitsuse ametiasutusse teenistusse võtmise ja seal töötamise erisused ja piirangud töölepingu alusel töötamisega võrreldes, samuti teenistujate õigused, kohustused ja nende ergutamise, distsiplinaarvastutuse ja atesteerimise korra. Sama seadusega seondus VIII Riigikogu 1996. aastal kehtestatud riigiteenistujate ametinimetuste ja palgaastmestiku seadus, mis sätestas ühtsete ameti- ja abiteenistuskohdade nimetuste ning ühtse palgaastmestiku sisseviimise riigi ametiasutustes.

Selle seaduse järgi on riigiteenistujate ametikohtade põhigruppideks kõrgemad ametnikud (kes omakorda jagunevad valitsusametnikeks, juhtideks ja nõunikeks), vanemametnikud ja nooremametnikud. Ühtlasi loetles seadus valitsusametnike, juhtide, nõunike, vanem- ja nooremametnike ametinimetused. Sama seadus sätestas veel riigiteenistujate abiteenistuskohdade põhigrupid – kantsleitöötajad, teenindustöötajad, oskus- ja käsitöölised, seadmete operaatorid ja mehhanismide juhid, lihttöölised – ning loetles nende teenistuskohdade nimetused. Seadus sätestas samuti riigiteenistujate ametinimetustele vastavad palgaastmed, s.o näitarvud, mis seostavad kõik ameti- või abiteenistuskohad nendest igale vastava palgamääraga.

6. Võimalike kriiside kõrvaldamist sätestavad seadused, millest põhiosa kehtestas VIII Riigikogu. Neist peaks tutvustama 1996. aastal vastu võetud eriolukorra seadust, mis sätestas loodusõnnetuse ja katastroofi korral ning nakkushaiguse leviku tõkestamiseks eriolukorra väljakuulutamise tingimused. Seaduse kohaselt kuulutab eriolukorra riigis või selle osas välja Vabariigi Valitsus tingimusel, et loodusõnnetuse või katastroofi korral või nakkushaiguse leviku tõkestamiseks on vaja viivitamatult rakendada ulatuslikke abinõusid,

sealhulgas päästetöid, ning ohu kõrvaldamine ja kannatanute abistamine ei ole võimalik selles seaduses sätestatud abinõusid rakendamata. Eriolukorra ajal võib seaduses sätestatud korras piirata füüsiliste isikute õigust vabalt liikuda eriolukorra piirkonnas, keelata füüsilistel isikutel koguneda ja koosolekuid pidada eriolukorra piirkonnas ning kohustada füüsilisi isikuid töötama päästetöödel, mille eest makstakse neile palka.

Samasse valdkonda kuulub ka 1996. aastal vastu võetud erakorralise seisukorra seadus, mis sätestas Eesti põhiseaduslikku korda ähvardava ohu kõrvaldamiseks erakorralise seisukorra väljakuulutamise tingimused. Selle seaduse järgi võib Riigikogu presidendi või valitsuse ettepanekul välja kuulutada erakorralise seisukorra kogu riigis, kuid mitte kauemaks kui kolmeks kuuks, tingimusel, et Eesti põhiseaduslikku korda ähvardava ohu kõrvaldamine ei ole võimalik seaduses sätestatud abinõusid rakendamata. Põhiseaduslikku korda ähvardav oht võib tuleneda Eesti põhiseadusliku korra vägivaldse kukutamise katsest, terroristlikust tegevusest, vägivaldaga seotud kollektiivsest surveaktsioonist, ulatuslikust vägivaldaga seotud isikugruppide vahelisest konfliktist või Eesti Vabariigi mõne paikkonna vägivaldsest isoleerimisest. Erakorralise seisukorra ajal võib riigi julgeoleku ja avaliku korra huvides piirata selles seaduses sätestatud juhtudel ja korras isikute mitmeid põhiõigusi ja vabadusi (näiteks õigust vabalt liikuda ja elukohta valida, õigust lahkuda Eestist ja asuda Eestisse jpt). Sama seaduse järgi ei tohi aga ka erakorralise seisukorra ajal isiku õiguste ja vabaduste piiramisega kaasneda piinamist, julma ega väarikust alandavat kohtlemist ega seadusest mittetulenevat karistust, mõtte-, südametunnistuse- ja usuvabaduse õiguse keelamist ning kelleltki meelevaldselt elu võtmist.

7. Kodanike vabadusi tagavate seaduste hulka kuulub näiteks VIII Riigikogu poolt 1997. aastal kehtestatud avaliku koosoleku seadus, mille regulatsioon tagas inimeste õiguse rahumeelselt koguneda ja koosolekuid pidada kooskõlas inimeste põhiõigustega ning kehtestas samal ajal avalike koosolekute läbiviimisele piirangud, mis on vajalikud riigi julgeoleku, avaliku korra, kõlbluse, liiklusohutuse ja koosolekust osavõtjate ohutuse tagamiseks või nakkushaiguse leviku tõkestamiseks. Seadus sätestas, et avaliku koosolekuna mõistetakse väljakul, pargis või muus avalikus kohas vabas õhus korraldatavat koosolekut, demonstratsiooni, miitingut, piketti, religioosset üritust, rongkäiku või muud meelevaldust. Samas kehtestati, et keelatud on korraldada avalikku koosolekut, mis on suunatud Eesti Vabariigi iseseisvuse ja sõltumatuse vastu või kehtiva riigikorra vägivaldsele muutmisele või õhutab kas vägivaldselt rikkuma Eesti Vabariigi territoriaalset terviklikkust või rahvuslikku, rassilist, usulist või poliitilist vihkamist, vägivalda või diskrimineerimist või õhutab rikkuma avalikku korda või riivab kõlblust. Samas seaduses sätestati avaliku koosoleku korraldamise nõuded, sealhulgas koosolekust eelneva teatamise kohustus ning koosoleku ajal selle korraldaja ja osavõtjate kohustused.

Vabadusi tagas ka IX Riigikogu poolt 2000. aastal kehtestatud avaliku teabe seadus, mis sätestas avalikule teabele juurdepääsu tingimused, korra ja viisid ning juurdepääsu võimaldamisest keeldumise alused, piiratud juurdepääsuga avaliku teabe ja sellele juurdepääsu võimaldamise korra teiste seadustega reguleerimata osas, samuti riikliku järelevalve teostamise teabele juurdepääsu korraldamise üle. Seda seadust ei kohaldata aga riigisaladuseks oleva teabe suhtes, juurdepääsu võimaldamisel avalikele arhivaalidele,

seaduses sätestatud korras avaldustele ja märgukirjadele vastamisele, teabele juurdepääsupiirangute, eritingimuste, korra ja viiside osas, juhul kui need on sätestatud teisiti. Avalik teave on mis tahes viisil ja mis tahes teabekandjale jäädvustatud ja dokumenteeritud teave, mis on saadud või loodud seaduses või selle alusel antud õigusaktides sätestatud avalikke ülesandeid täites. Nimetatud teabele juurdepääsu võib piirata seaduses sätestatud korras. Teabevaldajaks on: riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutus, avalik-õiguslik juriidiline isik, eraõiguslik juriidiline ja füüsiline isik, kes täidab avalikke funktsioone, monopolistist ettevõtja ja avaliku sektori finantseerimisega ühendused. Seaduse järgi tuleb teabele juurdepääs tagada igaühele võimalikult kiirel ja hõlpsal viisil, tagades sealjuures isiku eraelu puutumatus.

Antud valdkonna seadustest oli samuti üks olulisimaid IX Riigikogus 2001. aastal kehtestatud haldusmenetluse seadus, mis oli suunatud isiku õiguste kaitse tagamisele ühtlase, isiku osalust ja kohtulikku kontrolli võimaldava haldusmenetluse korra loomise teel. See seadus sätestas, et haldusorgan on avaliku halduse ülesandeid täitma volitatud asutus, kogu või isik. Haldusmenetlus aga on haldusorgani tegevus kas õigusakti andmisel, toimingute sooritamisel või halduslepingu sõlmimisel. Haldusorgan võib õigusaktina anda kas määruse (s.o üldine õigusakt piiritlemata arvu juhtude reguleerimiseks) või haldusakti (õigusakt üksikjuhtumi reguleerimiseks konkreetse isiku õiguste või kohustuste kohta).

Haldusorgani akti võib asendada haldusleping, s.o kokkulepe, mis reguleerib haldusõigussuhteid ja mille vähemalt üks lepingupool on riik, kohaliku omavalitsuse üksus, muu avalik-õiguslik juriidiline isik või eraõiguslik juriidiline isik või füüsiline isik, kes seaduse alusel täidab avaliku halduse ülesandeid.

8. Põhiseaduses sätestatud riigi kohustust tagada isikute õigusi ja vabadusi aitas realiseerida IX Riigikogu poolt 2001. aastal kehtestatud **riigivastutuse seadus**, mis sätestas avaliku võimu volituste rakendamisel ja muude avalike ülesannete täitmisel rikutud õiguste kaitse ja taastamise ning tekitatud kahju hüvitamise alused. Selle seadusega ei reguleerita eraõiguslikus suhtes tekkiva kahju (näiteks liikluskahju) hüvitamist, vaid ainult vastutust avaliku võimu kandja eriõiguste kasutamisest põhjustatud õiguserikkumise eest või muude avalike ülesannete täitmisel toimunud minetuste eest. Riigivastutuse seaduse alusel võib isik riigilt, kohaliku omavalitsuse üksuselt, muult avalik-õiguslikult juriidiliselt isikult või muult avalikke ülesandeid teostavalt isikult (avaliku võimu kandjalt) nõuda: 1) haldusakti tühistamist, 2) jätkuva toimingute lõpetamist, 3) haldusakti andmisest või toimingute sooritamistest hoidumist, 4) haldusakti andmist või toimingute sooritamist, 5) tekitatud kahju hüvitamist või 6) avalik-õiguslikus suhtes alusetult saadud asja või raha tagastamist.

Varaline kahju hüvitatakse rahas. Kehavigastuse tekitamisel või tervise kahjustamisel võib kannatanu nõuda sellega tekitatud kulutuste hüvitamist. Füüsiline isik võib nõuda ka mittevaralise kahju rahalist hüvitamist süüliselt vääriskuse alandamise, tervise kahjustamise, vabaduse võtmise, kodu või eraelu puutumatus või sõnumi saladuse rikkumise, au või hea nime teotamise korral. Mittevaraline kahju hüvitatakse proportsionaalselt õiguserikkumise raskusega.

Õigustloova aktiga tekitatud kahju hüvitamist võib nõuda üksnes juhul, kui selle aktiga rikuti oluliselt isiku õigusi ja Riigikohus on tunnistanud vastava sätte kehtetuks või põhiseadusevastaseks. Isik võib nõuda kohtulahendiga või väärteloasjas tehtud lahendiga tekitatud kahju hüvitamist üksnes juhul, kui kohtunik või asja kohtuväliselt arutanud ametiisik pani selle menetluse käigus toime kuriteo. Isik võib nõuda koguni õiguspärase, kuid tema põhiõigusi või vabadusi erakordselt piirava haldusakti või halduse toiminguga tekitatud varalise kahju hüvitamist õiglasel ulatuses.

9. Seoses Eesti astumisega Euroopa Liitu ning reguleerimaks Euroopa Liidu kodaniku ja tema perekonnaliikme Eestis viibimise aluseid, kehtestas IX Riigikogu 2002. aastal **Euroopa Liidu kodaniku seaduse**. Euroopa Liidu kodanik on selle seaduse tähenduses isik, kes on muu Euroopa Liidu liikmesriigi kui Eesti kodanik. Seadus sätestas, et Euroopa Liidu kodanik võib Eestis viibida elamisloata: 1) kuni kolm kuud Eestisse sisenemise päevast arvates, sealhulgas kui ta töötab Eestis või tegeleb Eestis ettevõtlusega; 2) kui ta töötab teises Euroopa Liidu liikmesriigis, kuid elab Eestis ja pöördub Eestisse tagasi vähemalt kord nädalas; 3) kui ta töötab Eestis hooajatöölisena; 4) kuni kuus kuud töötamise eesmärgil, kui ta on töötamise registreerinud seaduses sätestatud korras. Seadus kehtestas, et eespool nimetatud juhtudel peab Euroopa Liidu kodanikul ja tema perekonnaliikmel olema Eestis viibimiseks elamisloa, mis antakse Euroopa Liidu kodanikule kas töötamiseks, ettevõtlusega tegelemiseks, õppimiseks või piisava legaalse sissetuleku olemasolu korral, mis võimaldab temal ja tema perekonnaliikmel Eestis ära elada, või pikaajaliseks Eestis viibimiseks.

Riigikaitse

Riigikaitse vallas olid tähtsaimad VII Riigikogu poolt vastuvõetud seadused: 1993. aastal merealapiiride seadus, 1994. aastal kaitseväge teenistuse seadus, piirivalveseadus ja sõjaaja riigikaitse seadus ning 1995. aastal rahuaja riigikaitse seadus ja Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel kaitseväge kasutamise seadus.

VIII Riigikogu selle ala aktidest oli tähtsaim “Põhja–Atlandi lepingu osaliste riikide ja programmis “Partnerlus rahu nimel” osalevate riikide vahelise nende vägede staatust puudutava lepingu” ja selle lisaprotokollide ratifitseerimise seadus” (1996), mis valmistas ette Eesti NATO–sse võtmist. Riigikogu sama koosseis kehtestas 1999. aastal ka Kaitsealiidu seaduse.

IX Riigikogu kehtestatud vastavatest aktidest võiks märkida näiteks 2000. aastal **hädaolukorras valmisoleku seadust**, mis sätestas Vabariigi Valitsuse, valitsusasutuste ning kohalike omavalitsuste hädaolukorras valmisoleku korraldamise ja kriisireguleerimise õiguslikud alused. Seaduse kohaselt on hädaolukord sündmus või sündmuste ahel, mis ohustab riigi julgeolekut, inimeste elu ja tervist, kahjustab oluliselt keskkonda või tekitab ulatuslikku majanduslikku kahju ning mille lahendamiseks on vajalik valitsuse ja valitsusasutuste ning kohalike omavalitsuste kooskõlastatud tegevus. Kriisireguleerimiseks loetakse riiklikku meetmete süsteemi, mille on ette valmistanud ja kasutusele võtnud riigiasutused koostöös kohalike omavalitsuste, ettevõtjate ning kriisireguleerimisele kaasatud mittetulundusühingute ja sihtasutustega, et tagada hädaolukorras ühiskonna turvalisus. Sama seadus sätestas Vabariigi Valitsuse, maakonna, valla- ja linna

kriisikomisjonide loomise ning nende tegevuse alused, samuti riikliku kriisireguleerimisplaani ja iga valitsusasutuse, maakonna, valla või linna vastava plaani koostamise nõuded.

IX Riigikogus riigikaitsekomisjoni juhtimisel menetletud seadustest oli tähtis ka 2003. aastal kehtestatud rahvusvahelise sõjalise koostöö seadus.

Põhiõiguste tagamine

Kodanike põhiõiguste riiklikule (eelkõige kohtulikule) kaitsele ja kuritegude tõkestamisele olid suunatud VII Riigikogu õiguskaitsekomisjoni (hiljem õiguskomisjon) juhtimisel menetletud ja kehtestatud seadused, millest olulisemad olid järgmised:

- 1993. aastal põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seadus, notariaadiseadus ja halduskohtumenetluse seadustik;
- 1994. aastal jälitustegevuse seadus, avaldustele vastamise seadus ja Eestis inimsusvastaseid kuritegusid või sõjakuritegusid toimepannud isikute kriminaalvastutuse seadus;
- 1995. aastal korruptsioonivastane seadus.

Eestis eraomanduslike suhete tekkimise soodustamisele panid VII Riigikogus õiguskaitsekomisjoni juhtimisel kehtestatuist aluse eelkõige järgmised seadused:

- 1993. aastal asjaõigusseadus, mis määratles vallas- ja kinnisasja mõiste, omandi tekkimise, valdamise, kasutamise ja käsutamise alused ning mille koostamisel võeti eeskuju Saksamaa vastavast õigusaktist;
- 1994. aastal korteriomandiseadus ning tsiviilseadustiku üldosa seadus, mis sätestas füüsiliste ja juriidiliste isikute mõiste ning nende isikute tsiviilõiguste ja kohustuste tekkimise ja teostamise alused, sealhulgas tehingute tegemise üldnõuded. Samast aastast pärineb ka perekonnaseadus, mis uudsena sätestas abieluvaralepingu sõlmimise võimaluse;
- 1995. aastal äriseadustik, mis määratles füüsilisest isikust ettevõtja mõiste ning äriühingute liigid ja nende tegevuse korra ning mille järgi on äriühingute liigid täisühing, usaldusühing, osaühing, aktsiaselts ja tulundusühistu või seadusega ettenähtud muu äriühing. Samal aastal võeti vastu ka kinnisasja sundvõõrandamise seadus, mis tagas omaniku õiguste kaitse tema vara sundvõõrandamise puhuks.

Nimetatutest käsitlen siinkohal **äriseadustiku** sünnilugu ja hilisemat muutumist.

Äriseadustiku eelnõu algatas Vabariigi Valitsus, kes arvestas selle esialgsel kujul väljatöötamisel ka Eesti äriühingute soovitusi. Nende ringkondade mõjutusena sündis üliliberaalne seadus, mille algtekst andis äriühingute juhatustele väga suured õigused ja tegevusvabaduse, jättis aga esialgu sätestamata nende vastutuse näiteks ühingu osanike või aktsionäride ees ning kehtestamata mitmed nõuded nende tegevuse läbipaistvuse ja kontrollitavuse tagamiseks. Mõnele neist puudustest selle seaduse esimese redaktsiooni kehtestamisel juhtis tähelepanu toonane justiitsministreeriumi asekancler Priidu Pärna. Ta märkis, et äriseadustiku eelnõu menetlemisel 1995. aastal loobuti ettevõtjate surve

mitmetest formaalsustest äriühingute igapäevase tegevuse fikseerimisel. Paari aasta pärast tuli algtekstist väljajäetud normid just ettevõtjate soovil taastada, sest kohatine äriühingute kuritegelik ülevõtmine oli liigse liberaalsuse tõttu muutunud probleemiks ettevõtjaile endile (Pärna 1999, 1, 14).

VIII Riigikogus õiguskomisjoni juhtimisel kehtestatud seadustest oli uudseimaid 1996. aasta **pärimisseadus**, mis määratles pärimisena isiku surma korral tema vara ülemineku teisele isikule ja andis pärimise alused. Seadus sätestas, et päritakse seaduse järgi, kui pärandaja ei ole jätnud järele kehtivat testamenti ega pärimislepingut. Seadusjärgsed pärijad on pärandaja abikaasa ja samas seaduses nimetatud sugulased. Sugulased pärivad kolmes järjekorras. Esimese järjekorra seadusjärgsed pärijad on pärandaja alanejad sugulased. Teise järjekorra seadusjärgsed pärijad on pärandaja vanemad ja nende alanejad sugulased. Kolmanda järjekorra seadusjärgsed pärijad on pärandaja vanavanemad ja nende alanejad sugulased. Koos pärandaja sugulastega pärib seaduses sätestatud korras ka pärandaja üle elanud abikaasa. Kui ei ole teisi pärijaid, on seadusjärgne pärija pärandi avanemise koha kohalik omavalitsusüksus. Kui pärand on avanenud välismaal, on seadusjärgne pärija riik.

Sama seadus sätestas ka testamendi mõiste – see on ühepoolne tehing, millega pärandaja (testaator) teeb oma surma puhuks pärandi kohta korraldusi. Testamendi teeb testaator isiklikult. Testament võib olla notariaalne või kodune. Kehtestati ka abikaasade vastastikuse testamendi võimalus, mille puhul abikaasad ühiselt nimetavad teineteise vastastikku oma pärijaks. Uudsenähti ette pärandaja võimalus sõlmida (testamendi tegemise asemel) pärimisleping teise isiku või isikutega. Pärimislepingus võib ette näha teise lepingupoole kohustused, mis on aluseks pärandi saamisele. Sama seadus kehtestas ka sundosa pärimise mõiste: kui pärandaja on testamendi või pärimislepinguga jätnud pärandist ilma seaduse järgi pärima õigustatud töövõimetu üleneja või alaneja sugulase või töövõimetu abikaasa või on seadusjärgse pärimisega võrreldes nende pärandiosid vähendanud, on nendel sugulastel ja abikaasal õigus pärida sundosa.

VIII Riigikogus õiguskomisjoni juhtimisel kehtestatud seadustest olid olulised ka järgmised seadused.

1996. aastal võeti vastu:

- kommertspandiseadus, mis andis äriregistrisse kantud ettevõtjale õiguse saada nõude tagatisena oma vallasvarale kommertspandiregistrisse kantud, selles seaduses sätestatud ulatusega pandi (kommertspant), ilma et ta annaks üle panditava vara valdust;
- riigi poolt eraõiguslike juriidiliste isikute asutamise ja nendes osalemise seadus, mis sätestas Eesti Vabariigi poolt eraõiguslike juriidiliste isikute (aktsiaselts, osaühing, mittetulundusühing, sihtasutus) asutamise ja nendes aktsionäri, osaniku või liikmena osalemise alused ja korra;
- isikuandmete kaitse seadus, mis sätestas isiku põhiõiguste ja vabaduste kaitse meetmed isikuandmete töötlemisel kooskõlas isiku õigusega saada vabalt üldiseks kasutamiseks levitatavat teavet;

- Riigikogu ja Vabariigi Presidendi poolt nimetatavate riigiametnike ametipalkade seadus, mis sätestas, et Riigikogu ja Vabariigi Presidendi poolt nimetatavate riigiametnike ametipalk on riigiteenistujate palgaastmestiku kõrgeima astme palgamäära ja selle seadusega määratud vastava koefitsiendi korrutis (IX Riigikogu muutis osalt seda seadust ja sätestas, et p eaministri, ministrite, riigikontrolöri, õiguskantsleri, Riigikohtu esimehe ja liikmete ning ringkonna-, maa, linna- ja halduskohtu kohtunike ametipalk on Eesti keskmise palga ja selle seadusega kehtestatud vastava koefitsiendi korrutis);

1997. aastal:

- riigi poolt isikule alusetult vabaduse võtmisega tekitatud kahju hüvitamise seadus, mis kehtestas niisuguse kahju selles seaduses sätestatud korras hüvitamise, ning
- karistusregistri seadus, mis kehtestas, et k aristusregister on riigi põhiregister, kuhu kantakse andmed karistatud isikute ja nende karistuste kohta;

1998. aastal:

- kriminaalhooldusseadus, mis sätestas, et kriminaalhoolduse käigus valvatakse süüdimõistetute, kelle kohus on kriminaalhooldaja järelevalve alla määranud, käitumise ja temale kohtu poolt pandud kohustuste täitmise järele ning soodustatakse hooldusaluse sotsiaalset kohanemist;
- alaealise mõjutusvahendite seadus, mis sätestas süüte toime pannud alaealisele (7–kuni 18-aastasele isikule) tavaliselt kohaldatavad mõjutusvahendid (näiteks hoiatus, koolikorralduslikud mõjutusvahendid, lepitamine, kohustus elada vanema, kasuvanema või eestkostja juures või lastekodus, üldkasulik töö, käendus, eriõppekasvatusasutusse, nüüd kasvatus eritingimusi vajavate õpilaste kooli suunamine), samuti alaealiste komisjoni pädevuse;

1999. aastal:

- kuriteoohvritele riikliku hüvitise maksmise seadus, mis sätestas, et vägivallakuriteo tagajärjel kahju kannatanud Eesti kodanikul ning elamisloa alusel Eestis elaval välismaalasel (edaspidi ohver) on õigus saada hüvitist. Kui ohver saab vägivallakuriteo tagajärjel surma, on õigus saada hüvitist tema ülalpeetaval. Selles seaduses mõisteti vägivallakuriteona otseselt isiku elu või tervise vastu toimepandud kriminaalkorras karistatavat tegu, mille tagajärg on kannatanu surm, üliraske kehavigastus või vähemalt kuus kuud kestev terviserike. Seadus loetles ka juhud, mille korral hüvitist ei maksta (näiteks kui ohver ise osales kuriteo toimepanemises).

IX Riigikogus õiguskomisjoni juhtimisel kehtestatud seadustest olid tähtsaimad karistusseadustik (vastu võetud 2001. a), võlaõigusseadus (2001. a), rahvusvahelise sanktsiooni seadus (2002. a) ja üürivaidluse lahendamise seadus (2003. a).

Karistusseadustiku vastuvõtmisega ajakohastati kogu Eesti karistusõigus ning loodi ühtne õiguslik alus süütegude eest karistamiseks. Süüteod on kuriteod ja väärteod. Kuritegu on

vahetult karistusseadustikus sätestatud süütegu, mille eest on füüsilisele isikule põhikaristusena ette nähtud rahaline karistus või vangistus ja juriidilisele isikule rahaline karistus või sundlõpetamine. (Varasem Eesti kriminaalseadus ei võimaldanud juriidilisi isikuid üldse kuritegude toimepanijaks lugeda!) Juriidiline isik vastutab seaduses sätestatud juhtudel süüteo eest, mille on toime pannud tema organ või juhtivtöötaja juriidilise isiku huvides. Juriidilise isiku vastutuselevõtmine ei välista ka selle süüteo valetult toime pannud füüsilise isiku vastutuselevõtmist. Juriidilise isikuna vastutuselevõtmist ei kohaldata aga riigile, kohalikule omavalitsusele ega avalik-õiguslikule juriidilisele isikule.

Väärtegu on kas karistusseadustikus või muus seaduses sätestatud süütegu, mille eest on põhikaristusena ette nähtud rahaträhv või arest. (Väärtegu nimetati varasemas Eesti õiguses haldusõiguserikkumiseks.) Karistusseadustiku eriosas sätestati kõigi kuritegude ja osa väärtegu süüteo koosseisud ning võimalik vastutus nende tegude toimepanemise eest.

Võlaõigusseadust, mida Riigikogu sama koosseis oli algselt nimetanud lepingute ja lepinguväliste kohustuste seaduseks, kohaldatakse kõigile seadustes nimetatud lepingutele ja muudele mitmepoolsetele tehingutele, samuti lepingutele, mida ei ole küll seaduses nimetatud, kuid mis ei ole seaduse sisu ja mõttega vastuolus, nagu ka võlasuhetele, mis ei ole tekkinud lepingust. Võlasuhe on selle seaduse järgi õigussuhe, millest tuleneb ühe isiku (kohustatud isiku ehk võlgniku) kohustus teha teise isiku (õigustatud isiku ehk võlausaldaja) kasuks teatud tegu või jätta see tegemata (täita kohustus) ning võlausaldaja õigus nõuda võlgnikult kohustuse täitmist.

Võlasuhe võib tekkida lepingust, kahju õigusvastasest tekitamisest, alusetust rikastumisest, käsundita asjaajamisest, tasu avalikust lubamisest või muust seadusest tulenevast alusest. Sama seadusega sätestatakse põhinõuded eri liiki lepingute sõlmimisele. Seadusega reguleeritakse nii võõrandamislepinguid (näiteks müük, kinge), kasutuslepinguid (näiteks üüri-, rendi-, liisingu- või laenulepingud), teenuste osutamise lepinguid (näiteks töövõtt, käsund, maksekäsund ja arveldus, tervishoiuteenuse osutamise lepingud, veolepingud) kui ka mitut muud liiki lepinguid. Seadusega sätestatakse ka põhinõuded väärtpaberitele ning lepinguväliste kohustuste täitmisele. Selle seaduse loomisel olid eeskujuks analoogilised Saksamaa, Hollandi jt Mandri-Euroopa riikide aktid.

Rahvusvahelise sanktsiooni seadus, mis reguleeris rahvusvahelise sanktsiooni riigisisest rakendamist, kui rahvusvahelise sanktsiooni kasutamise on otsustanud ÜRO Julgeolekunõukogu, Euroopa Liidu Nõukogu, muu rahvusvaheline organisatsioon või Vabariigi Valitsus omal algatusel. Rahvusvaheline sanktsioon on abinõu, mille eesmärk on sundida blokeeritavat ühendust (näiteks riiki, organisatsiooni või muud üksust) täitma rahvusvahelisest õigusest tulenevaid kohustusi ning mis ei ole seotud relvajõudude kasutamisega. Rahvusvahelise sanktsiooni rakendamiseks on valitsusel näiteks õigus keelata blokeeritava ühenduse füüsiliste isikute Eestis viibimine või Eestisse saabumine, keelata igasugune kaubavahetus ja muu äritegevus blokeeritava ühenduse, tema juriidiliste ja füüsiliste isikutega jms.

Üürivaidluse lahendamise seadus sätestas, et eluruumi üürilepingust tuleneva vaidluse lahendamiseks võib üürnik või üürileandja pöörduda üürikomisjoni või kohtusse.

Üürikomisjon lahendab vaidluse, kui samas asjas ei ole varem kohtusse pöördutud. Üürikomisjon on kohaliku omavalitsuse üksuse juures asuv üürivaidlusi lahendav sõltumatu organ, mis koosneb esimehest ja liikmetest ning mis vaatab üürivaidluse läbi kolmeliikmelises koosseisus. Seadus kehtestas ka nõuded selle komisjoni liikmetele ja komisjoni menetluse ning otsuse tegemise korra.

Eesmärgiks selgus ja toimivus

Kokkuvõtteks ei kopeeritud taasiseseisvunud Eesti õigussüsteemi loomisel enne 1940. aastat olnud aktide süsteemi, vaid loodi nüüdisaegse Euroopa riigi seadustik, mis arvestab nii Eesti riikluse õigusliku järjepidevuse põhimõtet kui ka praegusajal Mandri-Euroopas levinud õigumudelit. Viimase arvestamine põhjustas õigusteoreetilise vaidluse: kui palju võtta üle arenenud Euroopa riikide õigust, kui palju luua täiesti omanäolisi ja unikaalseid norme? Riigiõiguses ja muus avalikus õiguses lähtuti eelkõige Eesti põhiseaduse sätetest, s.t loodi riigi suveräänsust tagav unikaalne normistik, aga tsiviil – jm eraõiguse puhul mindi suures osas arenenud õiguskorraga riikide õiguse ülevõtmise teed. Sealjuures polnud siiski tegemist näiteks Saksa õigusaktide mehaanilise tõlkimise ja nn pimesi kehtestamisega, vaid paljude Euroopa arenenud õiguskorraga riikide õiguse võrdlemise ja analüüsiga ning alles seejärel oma lahenduse määramisega.

Eesti õigussüsteemi taastamise teemal avaldas 1999. aastal *Juridicas* nr 1 sisuka artikli professor Paul Varul, toonane justiitsminister, üks Eesti eraõiguse vaimsetest isadest. Käesoleva artikli kirjutanu nõustub professor Varuliga, et ülikiiret tempot nõudnud Eesti nüüdisaegse õigussüsteemi loomisel polnud tähtis mitte niivõrd selle originaalsus, kuivõrd selgus ja toimivus. Põhiliselt see ka saavutati, suutes vältida Eesti õigusaktide suuri omavahelisi vastuolusid. Meie taasloodud õiguse suhteline lähedus Mandri-Euroopa riikide õigusele oli samuti üks eeldusi, mis tagas Eesti eduka pääse mise Euroopa Liidu laienemise esimesse ringi ning juba 2004. aastast meie liikmesuse selles liidus. Kõik need murrangud saavutati väga lühikese aja, kümne-kaheteistkümne aasta jooksul. Aluse sellele pani Riigikogu, kes seaduste vastuvõtjana tegi lõpliku poliitilise valiku Eesti arengutee osas, lähtudes eelkõige Vabariigi Valitsuse (aga ka Riigikogu liikmete, komisjonide ja fraktsioonide) algatatud sellekohastest eelnõudest.

(Jätkub RiTo-s nr 12)

Märkused

1. Kõik Eesti NSV (Eesti Vabariigi) Ülemnõukogu siin ja edaspidi loetletud aktid on avaldatud vastava aasta Eesti NSV (Eesti Vabariigi) Ülemnõukogu ja Valitsuse Teatajas, 1990. aasta suvest alates kehtestatud aktid Riigi Teatajas. Kõik artiklis edaspidi käsitletud Riigikogu kehtestatud aktid on kättesaadavad vastuvõtmisaegse aasta Riigi Teatajast, sealjuures Riigikogu riigisisised aktid 1993. aasta kevadest alates Riigi Teataja I osast, välislepingud II osast.

Kasutatud kirjandus

Maruste, R., Truuväli, E.-J. (1995). Teooria ja praktika probleeme seonduvalt põhiseaduslikkuse järelevalvega. – Juridica, nr 7.

Pärna, P. (1999). Õigusloome argipäev. – Juridica, nr 1.

Riigikogu VII, VIII ja IX koosseis. Statistikat ja kommentaare (2004). Tallinn.

Toomla, J. (koost) (1999). Valitud ja valitsenud. Eesti parlamentaarsete ja muude esinduskogude ning valitsuste isikkoosseis aastail 1917–1999. Tallinn.

Varul, P. (1999). Eesti õigussüsteemi taastamine. – Juridica, nr 1.